

הן בני לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה.

אמרו חז"ל (בר פל"ב) שזהו א' מעשרה ק"ו שבתורה, ויש להתבונן מאי ק"ו הוא זה. הא בבני כתיב ולא שמעו אל משה "מקצר רוח ומעבודה קשה". וכי לא היה בפרעה המשעבדם. עוד יש להעיר בעצם הדבר, הא כתיב "ויאמן העני", ומה יש אמנם ללמוד שיכול להיות באדם ב' כחות מתנגדים וז"ל קשורים ודבוקים יחד, והיינו שיש מקום לומר על בניו, ויאמן העם, וגם "ולא שמעו אל משה", כלומר: מאמינים ואינם מאמינים כאחד, וזה סוד גדול הידוע לאותם המצמיקים בכחות הנפש של אדם ויודעים דרכי לבו. וכבר המליץ החכם בפנינו השמים לרום והארץ לעומק ולב בני אדם אין חקר", (ע"י משלי כ"ה: ולב "מלכים" אין חקר, נמצא שבלב אדם אשר גדלו רק כטפה, שם נמצאים הרבה מאד דרכים ונתיבות מיושרות ועקלקלות לאין מספר, כאורך השמים לרום עד בארץ לעומק, ממילא נבין כמה ענינים נסתרים ומהופכים מן הקצה אל הקצה יש להם בכלום מקום בלבו של אדם.

והנה הן בני ישראל לא שמעו אלי — מקצר רוח, מהו קצר רוח, פירש הספורנו לא נתנו לב להתבונן, וביאירו שרוחם נקמט ונתכווץ, ועיני לא ימעו אל משה, כלומר: לא נתן להם לבם להתבייגן ולשמעו הדברים הנאמרים להם. ואחלה היא זו: כחלה רוחנית אשר בן אדם עולה להחלות בה, ואמנם נגפים על ידה רוב באי עולם מזדור דור, וביארה לנו התוה"ק כאן כי הסיבה לאי-שמיעתם ה"י מקוצר רוח ומעבודה קשה, עכ"פ ולפינן שאדם אשר אינו מתבונן, הרי הוא גולה במחלה הנקראת בלשון התוה"ק, "קצר רוח".

ומעתה נתבונן נא במעשה פרעה, הנה הוא משכים בכל בקר ומהלך על שפת הנילוס, שם עושה צרכיו כבהמה, ולאחרי זה נכנס לביתו ויושב לו על כסאו כמלך בכיפה ומכריו "לי יארי ואני עשיתיני", היש לך שטות גדול מזה, ומי יאמין לו גם תנוק בעריסה ימלא פיו שחוק ממנו, ובכ"ז כן הוא הדבר, והתורה קבעה בזה מסמרות, ואל תחמה האידך יכול אדם לרמות עצמו כ"כ, שהרי אמרו חז"ל על כמה רשעים בעולם שיודעים היו את רבונם ומתכוונים למרוד בו, והאם אין בזה פליאה עצומה? מ"מ אדם שיודע את רבונו, ושחז"ל מגדירים אותו כן, הרי אומר השגה נוראה ונפלאה בידיעתו את הש"ת רבון כל עולמים, נוראותיו וגבולותיו וכו', וכנגדו אפסיות הגמורה של הנברא, ואפ"ה יש בכח אנוש זה להתכונן למרוד בו, והאידך ומהיכן לקח לו העז והחוצפה הלזו? וע"כ צריך אהה לומר כי כל אדם אף הגדול ביותר מכיון שאדם הוא ומאדמה נוצר, עלול הוא להחלות במחלה ממארת זו של "קוצר רוח", היינו אי התבוננות כאמור, עד כדי שגוען ממש, שמצד אחד יודע את רבונו, ומצד שני מתכוון למרוד בו, ואיך מה תחמה על פרעה אשר נשתטה לתאמין בעצמו ולומר, לי יארי ואני עשיתיני.

ואמנם מדרגות רבות בזה, כי ישנם אנשים אשר התקפס החולי לעתים רחוקות, ויש מהם שיחלו בעתים תכופות, גם בעצם המתלה, לפעמים באה בחזק ובאופן רציני מאד, ולפעמים אינה מסוכנת בהרבה וכדומה, וכן הדבר במחלת השגוען הרוחני האמור, הכל לפי מה שהוא אדם, אבל עכ"פ על משגוע אומרים העולם אין מה להקשות, מעתה הק"ו שעשה משה רבינו ברור ומבואר, שהרי הן בני ישראל זרע קודש מחבבתם בני אברהם יצחק ויעקב, אם הם לא שמעו אלי, כלומר: אם הם נדבקו במחלת קצר רוח שלא להתבונן, ק"ו פרעה הרשע שרוחו קצרה ועומדת מכבר, עד כדי להטעות את עצמו והמשתטים אחריו כאמור, עכ"פ שלא ישמע אלי ולא יתן לב להתבונן, וזה א' מעשרה ק"ו שבתורה.

2 מי הישריה

חלק שני

נאסף ונלקט כאשר נזכר מאמרי כבוד אדונינו הרב הגאון הקדוש הסייד מרנו ורבינו מרדכי יוסף זצ"ל מה"ה מאיווצא בו ה"ר ונ"ה הדייק המיוצל מהר"ר יעקב זצ"ל מה"ה מטאמאטוי ואחרי האספה וננ"ף ארון הקודש ולקט שנים ושלושה גזרים ונחוקק בעט ברזל למען ישאר נרבה להתבשם מדבריו הקדושים ולרווח צמחן שוקקי דבריו ולמלאות רצון שוקקי מאמרי הקדושים

ח"ר ס"ח 137

דיה, בא דבר אל פרעה. מן כטיח לית הניח אלא מן ק"א, דהנה משה רבינו רלה לרעה אס דכריו פעלו כלכות ישראל כי היה בעיניו כי לא כמעט דכריו וכמו שכתוב ולא שמעו אל

3 בית יעקב פרשת וארא

70

(כד) וידבר ה' אל משה לאמר בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני ישראל פארצו וידבר משה לפני ה' לאמר ה' בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה. במדרש (רבה וארא ו) מן שטיח לית הניח אלא מן ק"א הענין בזה כי כל דיבור מדברי תורה שנספע מהש"ת לזה העולם ואיזה ד"ה שהש"ת בונה משפיע דרך מדרגות. המדרגה העליונה מרגש חקף ואחר כך מרגש המדרגה השני' הנמוכה מונה עד שכל המדרגות. אכן הדיבור בעט שיואל מהש"ת אז הוא בכהיות הגמור וכל מה שנקשני למוטב תחלבש עד שנמדרינה הנמוכה תחלבש זה הדיבור כהיפך מרלונו ית'. וזה כל טובה שנספע לעולם מוכרחים ישראל להרגיש מחילה מכל העכו"ם ועושים בזה רלון הש"ת קודם שהש"ת מרגשים אותה הטובה למשל כשהש"ת משפיע מות אהבה בזה העולם מרגשים חקף ישראל ומדבקים בה ונשמים להיות כמו הד"ה שהש"ת בונה בזה הזמן וטובלים זו המדה לאהבת הש"ת. ואח"כ מתפשטת זו הגודה בין העכו"ם וסם מתפשטים בה לעשות הדיק מרלונו ית'. וכן מות נבונה ישראל טולטין זה לעבודת הש"ת. והעכו"ם עושים בה הדיק כמו רליחה וכדומה. ולזה ישראל אינם משוקעים בשום מדה רק לאשר יהיה רלונו ית' הם נמשכים ג"כ והעכו"ם בעת שהש"ת עוסק במדה ההפוכה ממדתם השקוים בה אינם טובלים להמקף אחר אילו ד"ה וזה הם ככלים לגמרי. ולזה לפעמים מנלחת אותה לחברתה שבעת שהש"ת עוסק בזה המדה שזו האומה אותה בה הוא מנלחת וכן שהאומה השנייה נותנת לזו המדה. וזה הוא מחמת

משה מקלר רוח וזה היה דברו אל הש"ת הן בני ישראל לא שמעו אלי והיך ישמעני פרעה כי דברי הש"ת לריכוס לילך בהשתלשלות כאשר מדול הנכבדים עד האחרון וממילא מחילה יבואו דכריו ללכות ישראל ואח"כ דרך ישראל יבואו לעכו"ם ג"כ כשילטוך ואף בישראל נרוך לילך דרך הגדול עד הקטן וכמו שכתוב (מלכים א כב) אי זה עבד רוח ה' מחתי לדבר אוחך כי הוא החזיק עלמו לגדול ממונו וזה היה טענת משה איך ישמעני פרעה והראה לו הש"ת כי מה שאינו יוכר בישראל שיחפעלו מדכריו הוא מקלר רוח, וזה הראה לו כאות כי שאמר דכריו לפרעה כעס ורגז מאוד כי פעלו והביאו מורך בלבבו, אכן אליו פעלו לרע לו וזה מאמר המדרש מן שטיח לית הניח אלא מן ק"א כי מן הקוליס ניכר טוב השישים מהאחר שהוא שמע נטח הלך דרך ישראל בימך הוקף ועונו.

שכל דבר שיואל מהש"ת הולך דרך כמה מדרגות. ומי שקרוב יותר להש"ת הוא מרגש מחילה הדיבור. ואפילו בישראל טעמן אין הקב"ה מודר עם כולל ריק עם הגדול שבהם ואחר כך מגיע אל הקטן שבישראל ואח"כ מתפשט הדיבור בין העכו"ם וכמו שהתאר עלמו לרדיה בן כענטה אשר היה נביא שקר ואחר (מלכים א' כ"ב) אי זה עבד רוח ה' מחתי לדבר אוחך כיון שאני אינו יודע מה כי הוא החזיק עלמו לנביא אמת ולגדול הדור וסבר שמתלה לריך הדיבור לבא אליו ואח"כ יתפשט לכל הנביאים. ולזה המכוון שאל משה הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה היינו כיון שלא פעל עדיין בחור ישראל. דרך איזה מקום יכנס לתוך פרעה. והשיב לו הש"ת שילך אל פרעה היינו מה שתרצה את פרעה חצין שבאמת כבר פעל הדיבור בישראל הם שלפי עיניך אינם מוכררים עדיין. אכן באמת פעל כלב כל אחד ואחד וכשתראה הארץ פרעה מהכל הדיבור. ש"י. מבין החילוק שביני לבין ישראל כי העכו"ם מחרפין ומגדפים ועומדים להיפך אבל ישראל אף עדיין אינם נמשכים לגמרי מ"מ אינם מעגדים להדיבור. ומה שאהה רואה שפרעה עומד כ"כ לגדו כעס עד שזוה שחבן לא יתן להם. מבין שהדיבור פעל בישראל ובש"ת הם נמשכים אחר רלון הש"ת מקף והעכו"ם עומדין בהיפך. ולזה רוחו המשל מן שטיח לית הניח אלא מן ק"א הי"ט כמו אס הרות כל ליער ונכנס בין ע"י שטים אין הרות ניכר כל כך אכן כשמנכש בין הקוליס ניכר אז שמתחלה נכנס בין השטים. כן רמו לו הש"ת אמרו כל אל פרעה. היינו מה שאתה רואה שפרעה עומד כל כך להיפך ולושיך נרמים אסם נרפים נס

מכל ולא ישרא בהם כלום:

מכבוד קדושת ארוננו טריוו רבינו קדוש ר' סבובר סאורן של ישרא' ובר סרן ורחמיאל ישראל יצחק זצוקלה"ה בן לאונו צדיק ב"ק ארון ארוננו טריוו רבינו אור ישראל וקדושו ובר סרן יחיאל זצוקלה"ה מאלכסנדר כורב וציון הקדוש סרן ישראל פיבייל זצוקלה"ה אבדק"ק טריוו וסאקווע וכוונס ין עליש ועכ"א:

פרשת וארא 16
מכתב יד קודש אאמו"ר זצלה"ה
[תרמ"ג].

[א] ולא שמעו אל משה מקולר רוח ומעבודה קשה, לכאורה למה מספר לנו החוה"ק בנותן של ישראל ולא יוכלו לשמוע מקולר רוח ומעבודה קשה המועלת עליהם, וגם דבר ידוע שלא הי' באפשרות כ"כ צניקל לקבל ע"מ"ע של וידעתם שהוא סקודא קדמאה כמבואר בהקדמת חרדים שהידיעה הזאת הוא ידועה שכלת לא כמו שצונו השולם עיי"ש, והאיך הי' באפשר לקבל ע"מ"ע חכמ' ומיד' בארץ העממה הזה מלואו, והלא האמינו בה' כדכתיב לעיל ויאמן העם וכו', ולאזהר לדרך הזכיר החוה"ק אשר לא שמעו אל משה:

ולתרין זה נקדים לתרין מאמר הנמרח החמי' (בכחות דף ס"א) בשעה שהולילו את ר' עקיבא להריגה זמן קריאת שמע הי' והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל והי' מקבל עליו עומ"ש אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן אמר להם ר"ע כל ימי הייתי מלעטר על פסוק זה בכל נפשך אפילו כועל את שמחת אמרתי מחי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו וכו'. והקשויות מפורסמים מה זה הי' שאלת התלמידים וכי לא ידעו שכל אחד מישראל מחויב לקדש השם ולמסור נפשו על קידוש שמו ית'. וגם מה זה הלשון כל ימי הייתי מלעטר על פסוק זה. אכן הפירוש בהגמרא ע"ד שמבואר ברמב"ם ז"ל דהאדריקים הדביקים באמת נד' לא האונה להם כל רע, וכדמצינו אלל ריב"ל עם המלך בכחובות (בסוף המדר) גם בר' חנינא בן דוסא עם הערוד (בכחות ל"ג) וכדכתיב על שאל ופתח תדרוך, וזה הי' שאלת התלמידים לר"ע רבינו עד כאן פ' שנוגע דבר הגיירה אף להגדולים והאדריקים האמתים הדביקים באמת נד', והשיב להם ר"ע אמת הדבר שלהדביקים נד' לא יאונה להם כל רע, אכן הוא רק דבר שהוא כנגד רנוס ולמורת רוחם מדבר כזה ישמרו ד', אבל דבר הזה למסור נפשו על קידוש שמו ית' זה הוא רטני באמת ובכל לבי חפצתי זאת, והשם ב"ה מילא לי מנוקש בדבר הזה, והיינו שכל ימי הייתי מלעטר והיינו מלפני מחי אזהרה לזה לכן הקב"ה ברוב חסדו שמע לקול חפצתי, וזה הוא הפי' בגמרא (תנחומי כ"ט) שהשיב הקב"ה למלאכים "כך עלתה במחשבתה" לפני היינו שך עלתה מחשבתו והשוקתו של ר"ע לפני:

היוצא לנו מזה שמי שהוא דבוק נד' אינו ירא משום דבר וכל רע לא יוכל לקרב אליו וכדכתיב וראו כל עמי הארץ וכו' ויראו ממך:

ובזה נבאר הכ' שאילו היו בני ישראל שומעים אל משה וקבלו עליהם מ"ע זו מיד היו דביקים נד' ולא הי' צריך להמכות הגדולות והטרואות הללו, וממילא לא היו יכולים

סקודא דא לא היו ישראל מהימנין בכל אינון נסין וגבורין דעבדין לן במלריס כיון דידיע סקודא דא באורח כלל אחטבדו להון נסין וגבורין ולהבין דברי הוה"ק שכנסם בהימנין וילא באחטבדו וגם נכנס בידיעה וילא באמונה, אך הענין הוא כי בערם שהיו יודעים ידיעה ה' לא הי' יכולים להאמין נד', וכיון דאחא משה לבניי ואלויף לן ידיעה ה' הי' מאמינים בכל נסין וגבורין שמחה ה' היחה זאת, וכיון דידיעו סקודא דא היינו שהכל הוא מאחו ית"ש או אחטבדו להון נסין וגבורין וידעו ידיעות ה', וזה כמו"ש הרמב"ן (בס' אמונה ובעתון) כל הנועה נקרא מאמין שא"א להיות בעל בעתון קודם אמונה לפי שאין אדם נוטה אלל בני שמאמין בו שהיכולת בידו למלא שאלתו. וז"ש הוה"ק כיון דידיעו והאמינו שהוא מאח ה' שהוא המהוה כל היות ומסבב כל הסיבות וממלא כל עלמין אז הי' בוטחים בו בצעתון חזק ואמין והי' מאמינים שהוא עשה ועשה להם הנסים והנפלאות, וזה וידבר משה בן אל בני ישראל שאמר להם מאמר השי"ת וידעתם כי אני ד' כפי השגת ידיעתו שקיבל מהר סיני שהיו ברום המעלות ביתר שאת וביחר עו מדיעת ישראל ולא שמעו אל משה. ויאמר משה הן בני ישראל לא שמעו אלי כי עוד חלש בהם כח אמונה אף שהוא מקולר רוח וחשב כי ישראל לא שמעו כפי שמעו וידע הוא, ואחרי ישראל לא שמעו מה שאמר להם וידעתם וממילא לא ישמע לו פרעה ולא יוכל לעשות להם נסים ולא יזכו לגאולה ח"ו, כי בלא זה לא יעשה להם נסים וכמוכר ברע"מ הכל, אבל באמת שמעו ישראל והאמינו בפנימיות לבבם כאשר נגלה לבוחן לבבות וכמאה"כ (ירמי' י"ז) אני ה' חוקר לב ובוטח כליות, והכח החילון לא הי' מאמין מקולר רוח היינו שבדרך פרע לא הי' באפשרות לשמעו מקולר רוח ולכסוף מ' שנה אוליף לן בדרך פרע הה"ד וידעתם היוס והשבות אל לבבך, עיי"ש ברע"מ, וכאשר עיינו רואות שנעשה להם כל הנסים, וגם הוה"ק מונה המלטה הזאת לסקודא קדמאה אע"ג שא"א בחורה ולא שמעו אל משה, הרי ששמעו ישראל והאמינו שהי' ביכולתו לעשות להם כל הנסים האלה, ולכן הוא באמת המלטה הראשונה שאמר לישראל בארץ מצרים, וז"ש בא דבר וגו' ויזום אל בני ישראל להוליא אף שגדמה לך כי לא שמעו אליך, אבל אני הבוחן לבות וכליות יודע כי הפנימיות לבבם שמעו והם ראויים לגאולה:

ב בית ישראל 5

וארא

ענין השליחות לבניי וכתיב ולא שמעו אל משה. מקולר רוח כו'. וכלפי שמיא גליא. ונראה שזה ללימוד זכות לבניי לכל הדורות אם אינם שומעים זה מחמת קולר רוח כי גלות וגאולת מצרים הכנה לכל הדורות ובמכוון נשלח מרע"ב לבניי אף שלא שנועו בפעם הראשון מחמת קולר רוח. ישמעו אח"כ. וגם מקודם כתי' ויאמן העם וישמעו קודם קישוי השיעבוד יש זמנים שבניי מוכינים לשמוע, ואף שמחמת טורח ושיעבוד לפעמים ננועים משמוע אבל סוף סוף ישמעו, והרלון וההשוקה לעבדות השם גורם שישמעו, כי באמת מוכן לב האדם כדאי ברמב"ם מובא בספרים על גט מעושה שרלון האדם באמת טוב רק היא"ר שאור שבעיסה מעבד כדאי גלוי וידוע כו' שרלונינו כו'. ולזה יש זמנים להצטרף על שאור שבעיסה, וגם השבת מסייע לשמוע, בחול קולר רוח ובשבת יש נשמה יחירה שחסייה ואי' ברש"י מקולר רוח כל מי שהוא מילר רוחו ושנינוחו (* לשון שמה) קרצה זה בחול ובשבת יכול לשמוע, קרבה אל נפשי גאלה למשן אייבי פדני